

Asia: VN/8329/2023

Hallituksen esitys eduskunnalle laiksi kotoutumisen edistämisestä annetun lain muuttamisesta ja siihen liittyviksi laeiksi

Lausunnonantajan lausunto

Kotoutumislain korvaukset (61-62 §)

Suomen Setlementtiliitto ry kiittää mahdollisuudesta lausua asiasta.

Emme kannata esitystä lyhentää kotoutumisen tuen laskennallista korvausaikaa. Esityksessä arvioidaan, että ”Riskinä on, että korvausajan lyhentyminen johtaisi kuntien ja hyvinvointialueiden tarjoamien kotoutumispalveluiden heikentymiseen. Heikentyminen voisi hidastaa kotoutumista ja työllistymistä ja siten vaikuttaisi kielteisesti maahanmuuttaneiden taloudelliseen asemaan (ks. Kiviholma & Karhunen, 2022; Sarvimäki & Hämäläinen, 2016). Esityksellä voisi olla välillisiä vaikutuksia myös maahanmuuttaneiden perheiden hyvinvointiin ja kotoutumiseen. Vanhempien kotoutumisen tuki vaikuttaa tutkitusti heidän lastensa koulutus- ja työllisyyspolkuihin (Pesola & Sarvimäki, 2022) ja vähentää poikien rikoksilla oireilua (Foged ym., 2023).” Pidämme näitä riskejä merkittävinä ja näemme, että esityksessä kotoutumiselle asetettuja tavoitteita voisi saavuttaa tehokkaammin huolehtimalla toiminnan resurssoinnin tarpeeksi korkeasta tasosta ja hyödyntämällä täysmääräisesti eri toimijoiden, myös järjestöjen, mahdollisuudet ammattitaitoiseen työhön kotoutumisen edistämiseksi mm. matalan kynnyksen työmuodoin.

Jos korvausaikaa lyhennetään, tulisi jokaisen kotoutujan yksilöllinen tilanne huomioida kotoutumissuunnitelmaa tehtäessä ja kotoutumisajan keston tulisi olla mahdollista edelleen myöntää jatkoa harkinnanvaraisuuteen perustuen. Osa kotoutujista pääsee yhteiskuntaan huomattavasti nopeammin sisään ja pääsee ottamaan esityksessä painotettua vastuuta omasta kotoutumisestaan, mutta iso osa sekä kiintiöpakolaisista, että turvapaikanhakijoista ovat kuitenkin tilanteessa, jossa ensimmäiset kaksi vuotta oleskeluluvan saamisesta saattaa mennä puhtaasti palautumiseen, stressioireiden kanssa työskentelyyn ja mahdollisesti perheenyhdistämiseen liittyvien haasteiden kanssa painimiseen. Henkilöillä, jotka tulevat kriisialueilta, voi olla suuria terveyshaasteita (ml. mielenterveys), jotka osaltaan voivat heikentää henkilön toiminta-, oppimis- ja omaksumiskykyä. Usein kiintiöpakolaiset ovat myös perustaidoiltaan heikommassa asemassa; koulutustaustaa on vähän tai se on puutteellista. Yhteiskuntaan kiinnittyminen vaatii uusien asioiden

opiskelua, oppimista ja omaksumista. Heikoilla perustaidoilla (luku- ja kirjoitustaito, matemaattiset taidot, digitaidot, yhteiskunta- ja työelämätaidot) oppiminen ja omaksuminen vaatii paljon enemmän aikaa kuin esitetty korvausaika. Prosessi on henkilökohtainen ja tässä on vaarana vahingoittaa heikoimmassa asemassa olevien tilannetta

Kotoutumissuunnitelmaa tehtäessä tulisi kotoutujaa osallistaa ja kuulla mahdollisimman paljon. Se, että kotoutuja on itse arvioimassa omia voimavarojaan ja edellytyksiään kotoutumiseen, on alkuvaiheessa paras mahdollinen tapa antaa hänelle vastuuta ja osallisuuden kokemuksia, kokemuksia siitä, että hän itse tosiasiasa suunnittelee omaa elämäänsä ja elämänsä rakennuspalikoita Suomessa. Asiakkaan omatoimisuuden ja itsenäisten asiointitaitojen vahvistaminen on kotoutumispalveluiden päätehtävä jo tällä hetkellä, joten emme näe esitetyn kotoutumisajan lyhentämisen edesauttavan kotoutujan oman roolin vahvistumista.

Maksu käyttämättä jääneen tapaamisen tulkkaukustannuksesta (32 a §)

Maksu käyttämättä jääneiden tapaamisten tulkkaukustannuksista voi olla joissain tapauksissa perusteltua, mutta esitys tuo tullessaan hallinnollisia kustannuksia, joiden merkitys esityksen kustannusvaikutuksiin tulisi myös punnita.

Jos käytäntö otetaan käyttöön, on erityistä huomiota kiinnitettävä asiakkaiden riittävään ja tosiasiallisesti toimivaan ohjaamiseen tapaamisten perumisiin ja maksuihin liittyen. Maahanmuuttaneet tarvitsevat ohjausta, ja on kohtuutonta jättää ajan peruminen esimerkiksi luku- ja kirjoitustaidottoman henkilön varaan, ellei prosessia ole tehty niin selkeäksi, että kaikilla kohderyhmään kuuluvilla on edellytykset ymmärtää perumiskäytännöt. On myös varmistettava, että kohderyhmällä on käytössään tarpeeksi tukea ja ohjausta myös ajanvarausten perumisiin liittyen.

Esitysluonnoksessa on lueteltu erilaisia tilanteita, joissa maksua ei perittäisi ja otettu huomioon myös harkinnanvaraisuus. Näemme kuitenkin riskinä, että harkinnanvaraisuus ei toteutuisi yhdenvertaisesti työntekijästä ja alueesta riippumatta. Yhdymme muiden lausunnonantajien huomioihin siitä, että esitys voi toteutuessaan lisätä hallinnollista työtä ja mahdollista epätasa-arvoista kohtelua eri kieliryhmien välillä.

Alaikäisenä yksin tulleiden tuki (34, 69 §)

Esitys laskea alaikäisenä ilman huoltajaa tulleiden lasten ja nuorten kotoutumislain mukaisen aikuistumisen tuen yläikärajaa 25 ikävuodesta 23 ikävuoteen on räikeästi ristiriitainen nuorisoriikollisuuden kasvuun liittyvään huoleen nähden. Lakiesityksessä tunnistetaan, että kyseessä on erityisen haavoittuva ryhmä, joka on kohdannut kasvuvuosiensa hyvin haastavia kokemuksia. Lakiesityksessä mainitaan riskeihin liittyen, että tämän ryhmän hyvinvoinnista ja kiinnittymisestä yhteiskuntaan on huolehdittava riittävällä tuella, jotta ei luoda kasvualustaa syrjäytymiselle, ekstreemismille ja nuoriso- ja jengirikollisuudelle.

Olisi siis ensiarvoisen tärkeää varmistaa jälkihuollon työntekijöiden mahdollisuudet käyttää ammattitaitoaan ja osaamistaan puuttua ei-toivottujen ilmiöiden syntymiseen. Nuorten aikuisten tulee olla jatkossakin ammattilaisten käsissä, etenkin jos nuoren oma tilanne sitä vahvasti kaipaa. On huoli, että näiden nuorten siirryttyä esim. aikuissosiaalityön piiriin mahdollisuudet yksilölliseen tukeen ja ohjaukseen vähenee ja mahdollisesti syntynyt luottamuksellinen suhde ammattilaisiin katkeaa.

Yksin maahan tulleella, oleskeluluvan saaneella nuorella, ei ole lähtökohtaisesti riittävää tukiverkkoa ja tuen puute voi oleellisesti heikentää nuoren mahdollisuuksia kouluttautua ja kiinnittyä yhteiskuntaan. Alaikäisenä maahan ilman huoltajaa tulleet ovat usein valtaväestön samaan ikäryhmään verrattuna perustaidoiltaan valtaväestöä heikompia. Ilman huoltajia tulleiden alaikäisten riski hakeutua sekä keskeyttää opinnot ennen 25 ikävuotta on huomattavasti korkeampi kuin muilla vastaavan ikäisillä.

Riskinä on, että mikäli kotoutuja-asiakkaat ja muut maahanmuuttaneet eivät saa tarvitsemiaan sosiaali- ja terveydenhuollon palveluita maahanmuuton alkuvaiheessa, heidän palvelutarpeensa kasvaa. Esimerkiksi ennalta ehkäisevä sosiaalityö on yksilön kannalta sekä kustannusvaikutuksiltaan myös yhteiskunnan kannalta kannattavampi palvelumuoto kuin raskaammat sosiaalityön palvelut. Vastaavasti erilaisten traumojen käsittely ja kuntoutus ovat kannattavia panostuksia maahanmuuttaneiden kotoutumiseen ja edistävät heidän työllistymistään. Jos palveluihin pääsy vaikeutuu tai olemassaoleva tukimuoto katkeaa, se voi myös passivoida henkilöä. Maahanmuuttaneilla on usein maahanmuuton alkuvaiheessa korkea motivaatio kotoutumiseen ja työllistymiseen, ja tätä ajanjaksoa on tärkeä hyödyntää onnistuneen kotoutumisen takaamiseksi.

Pakolaisten vastaanotto (44 §)

-

Muut huomiot

Kotoutumissuunnitelman saumaton muuttuminen työllistymissuunnitelmaksi on järkevä muutos, mutta edellyttää tiivistä ja avointa yhteistoimintaa koto- ja työllisyyspalveluiden kesken sekä vahaa oppilaitosyhteistyötä. Kotoutujan osallisuus ja voimavarat oman elämän suunnittelussa tulee olla keskiössä niin kotoutumis- kuin työllistymissuunnitelmissa.

Kotouttamistyön osalta on muistettava myös lainsäädännöllisesti hyvinkin heterogeeninen tausta, joilla ihmiset tulevat. Perheiden tukeminen, naisten pääseminen kouluun ja tarvittavat koulutusmahdollisuudet on huomioitava tarpeeksi hyvin. Naiset ovat usein heikommassa asemassa mm. lukutaidon suhteen, joka heijastuu myös lasten ja nuorten kotoutumisen onnistumiseen. Yksin Suomeen tulleiden osalta, tehokas ohjaus, koulutus ja tuki on huomioitava hyvin, jotta syrjäytymisen riskit ja sitä myöten muut mahdolliset lieveilmiöt jäisivät vähäiseksi. Heterogeenisyys kotoutumislain osalta on myös tärkeä huomioida lainsäädännön joustavuuden osalta. Heistä, jotka Suomeen

tulevat, on pidettävä huolta ja annettava mahdollisimman hyvät valmiudet mm. kotoutumiskoulutuksen osalta, jotta ihmiset pääsevät työelämään ja integroituvat suomalaiseen yhteiskuntaan. Myös vajaakuntoiset ja vammaiset ovat huolehdittava siten, että he eivät jää vaille tarvittavia tukitoimia.

Kuusterä Kirsti
Suomen Setlementtiliitto ry